

บทความรับเชิญ

การศึกษาเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดย ศาสตราจารย์กิริติ บุญเจือ*

ความนำ

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นศัพท์ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานโดยเฉพาะ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามเบื้องพระยุคลบาท จึงควรทำการวิเคราะห์ เพื่อตอบสนองพระราชปณิธานอย่างดีตามความเข้าใจและความสามารถ ศึกษาอย่างต้อยต่อน้อยในประเด็นต่อไปนี้

- เอกสารกฎแฟ้มพร้อมอธิบายให้เข้าใจกันทั่วหน้าเพื่อประยุกต์ใช้อย่างมีความสุขทั้งฝ่ายผู้ให้การศึกษาและผู้รับการศึกษา ทั้งในภาคเอกชน ข้าราชการประจำ และข้าราชการเมืองไปพร้อมๆ กัน
- เนื้อหาและวิธีการอบรมในแต่ละกรณี เช่น ข้าราชการทหารระดับผู้บังคับกองร้อย ข้าราชการประจำระดับ ปลัดอำเภอ ข้าราชการการเมืองระดับสมาชิกรัฐสภา นักศึกษาปริญญาตรีสาขาบริหารธุรกิจ ชาวบ้านตำบลไม้ตรา อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น
- เนื้อหาและวิธีการอบรมโครงการแม่ไก่ คือ อบรมวิทยากรให้เป็นผู้อบรมระดับต่างๆ
- เนื้อหาและวิธีการอบรมโครงการยายไก่ คือ อบรมวิทยากรให้เป็นผู้อบรมในโครงการแม่ไก่

สำหรับบทความนี้จะเสนอเฉพาะประเด็นแรกสุด เพื่อขยายความในบทความที่จะมีโอกาสเสนอต่อไป ตลอดจนเพื่อชักชวน ให้มีผู้สนใจคิดและวิจัยช่วยกันขยายผลต่อไปตามความเหมาะสม ไม่ว่าจะเผยแพร่ในวารสารนี้หรือด้วยวิธีอื่นๆ

เอกสารกฎแฟ้ม

เอกสารหมายเลข 1 : พระปฐมบรมราชโองการ (5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493)

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

สรุป เป็นปรัชญาบริสุทธิ์ครบองค์ประกอบ คือ แยกความเป็นจริงออกจากสิ่งสมมติ (อภิปรัชญา) “ธรรม” เป็นเกณฑ์ความจริง (ญาณวิทยา) และความดี (จริยศาสตร์) พร้อมเป้าหมายชัดเจนเพื่อความสุข

เอกสารหมายเลข 2 : พระราชดำรัส (23 ธันวาคม 2542)

“... เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy ... คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในตำรา เศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ ... Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา หมายความว่าเรามีความคิดใหม่ ... และท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น ...”

สรุป พระราชดำรัสนี้ทรงพระราชทานหลังพระราช-วินิจฉัยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประมาณ 1 เดือน นำ

* ราชบัณฑิตสาขาปรัชญา เจริญคุณวุฒิมาลาเข้มศิลปวิทยาประจำปี 2560 สาขาจริยศาสตร์

จะมีส่วนสัมพันธ์กันในฐานยืนยันทันว่าปรัชญาในพระราช-
วินิจฉัยนั้นเป็นพระดำริที่ทรงคิดขึ้นเอง ทั้งนี้ โดยทรงเอา
ปรัชญาที่ทันสมัยแบบสากลมาประยุกต์กับสังคมไทยอย่าง
ลงตัว ซึ่งจะหาในตำราใดไม่ได้ทั้งในและต่างประเทศ เพราะ
พระองค์ทรงสร้างเป็นองค์ความรู้ตามที่ตรัสไว้อย่างแท้จริง

เอกสารหมายเลข 3 : ทรงใช้คำ Implosion แปลกันว่า
ระเบิดจากภายใน ที่กล่าวถึงกันมาก (ยังไม่ทราบวาทรัส
ครั้งแรกเมื่อใด)

สรุป คำนี้ต่างกับ Explosive ซึ่งแปลว่าระเบิดจาก
ภายในออกภายนอกอยู่แล้ว

เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีใหม่และปรัชญาใหม่ที่
สนใจคุณภาพชีวิตมากกว่าจำนวนชีวิต อันได้แก่ การ
สร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือและแสวงหาโลกหน้า Implosion
เดิมใช้ในวิชา phonetics หมายถึง ลักษณะการออกเสียง
ที่ตรงข้ามกับ Explosive consonant นักปรัชญาหลังนวยุค
นำมาใช้บ่อยจนไม่รู้ว่ใครเริ่มเป็นคนแรก หมายถึงการพัฒนา
คุณภาพที่เกิดจากในตัวเอง โดยตัวเอง และเพื่อพัฒนาตัว
เอง พระดำรัสจึงน่าจะมีความหมายอันทันสมัยของปรัชญา
หลังนวยุค (postmodern) นี้ด้วย

เอกสารหมายเลข 4 : พระราชวินิจฉัย (29 พฤศจิกายน 2542)

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวทางการดำรง
อยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่
ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการ
พัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสาย
กลางโดยเฉพาะ การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อ
โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอ
ประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง
มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบ
ใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน
ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และ
ความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มา
ใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และ
ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนใน
ชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนัก
ธุรกิจในทุกๆระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมที่ซื่อสัตย์สุจริต
และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความ

อดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ
เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง
อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่ง
แวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็น
อย่างดี”

สรุป เป็นโครงสร้างการอบรมอุปนิสัย (character
education) โดยทฤษฎี 4 องค์ประกอบคุณธรรม อันได้แก่
ความรอบคอบ ความกล้าทำตามที่รู้ ความพอเพียง และจิต
อาสา อันเป็นเทคนิคการอบรมบ่มนิสัยด้วยองค์ประกอบ 4
ด้าน เรียกว่าบานพับ (cardinal) (เทียบฆราวาสธรรม 4)

เอกสารหมายเลข 5 : พระบรมราโชวาท (18 กรกฎาคม 2517)

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้อง
สร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชน
ส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์
ที่ประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐาน
มั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อย
เสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดย
ลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยก
เศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผน
ปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของ
ประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุล
ในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้ม
เหลวได้ในที่สุด...”

สรุป ทรงพยากรณ์ไว้ว่า เมื่อมหาประชาชนพอมี
พอกิน พอใช้แล้ว จะมุ่งยกเศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วอย่างเดียว
ไม่พอ ต้องให้สมดุลในเรื่องต่างๆ มิฉะนั้นจะกลายเป็นความ
ยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด

วิเคราะห์ได้ว่า สภาพัฒนาฯ และองค์กรต่างๆ ได้
ช่วยเสริมโครงการตามพระราชดำริ 4446 โครงการมาแล้ว
อย่างดียิ่ง มหาประชาชนพอมี พอกิน พอใช้ ตามพระราช
ประสงค์ อย่างดีเยี่ยมแล้ว เมื่อเทียบกับปีขึ้นครองราชย์ พ.ศ.
2493 แต่ผลปรากฏขณะนี้ว่ามีการทุจริตบานปลายทุกหย่อม
หญ้า ทั้งนี้เพราะงบประมาณเพิ่มขึ้นจากเดิมหลายเท่า จูงใจ
ให้ทุจริตมากขึ้นเป็นเงาตามตัว หากสภาวะของประเทศ

และของประชาชนไม่พัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกันก็ทรงพยากรณ์ว่าจะยุ่งยากล้มเหลว ก็ขอให้ช่วยกันลุ้นว่าอย่าให้เป็นไปตามพยากรณ์ ซึ่งน่าจะลุ้นได้ไม่ยากหากได้วางแผนทำตามพระบรมราชโองการเสียแต่บัดนี้คือ

1. พัฒนาสถานะของประเทศให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของชาติโดยพัฒนาธรรมาภิบาลตามพระปฐมบรมราชโองการ

2. พัฒนาสถานะของประชาชนให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของชาติโดยสร้างจิตสำนึกของมหาชนชาวสยามให้บริการความสุขแก่กันและกันตามพระราชวินิจฉัยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เรื่องใหญ่ที่ต้องศึกษาเพื่อปฏิบัติตามพระราชปณิธานก็คือ 1) ธรรมาภิบาลตามพระปฐมบรมราชโองการ พ.ศ. 2493 2) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชวินิจฉัย พ.ศ. 2542 เพื่อให้เหตุการณ์พลิกกลับจากพระวินิจฉัย พ.ศ. 2517 ให้ร้ายกลายเป็นดีได้ในที่สุด

เสนอเพื่อขอความเห็น เพื่อศึกษาต่อไปว่า

1. ความสำคัญของคำปรัชญาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. ความสุขอันพึงประสงค์ตามนัยของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ทำไมเศรษฐกิจคืออย่างเดียวจะทำความหมาย

หมายเหตุ ที่พอจะสังเกตได้ ณ จุดนี้ก็คือ เศรษฐกิจของชาติและของมวลชนดีขึ้นมาตามลำดับอย่างน่าพอใจแต่ด้านการเมือง (ธรรมาภิบาล) กับด้านความสุจริต (ด้านคุณภาพของมหาชนทุกภาคส่วน) กลับเลวร้ายลงตามอีกด้านหนึ่งของตราฐ ปรัชญาน่าจะมีเหตุผลชี้แจงและเสนอแนะทางแก้ไขได้ ผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ พึงมีทางออกร่วมด้วยช่วยกัน ขอรับฟังครับ

ทำไมจึงต้องอบุส

คำตอบก็คือเพียงแต่สอนให้รู้เท่านั้น รู้เท่าไรก็ไม่มีวันพอ โสเครติสสอนว่าคนทำชั่วเพราะความไม่รู้ หากสอนให้รู้ว่าความดีและความชั่วให้ผลต่างกันอย่างไรอย่างถ่องแท้แล้ว เขาจะทำแต่ความดีไม่มีวันทำชั่ว เพลโตซึ่งเป็นลูกศิษย์เพิ่มเงื่อนไขว่าต้องรู้ตามความเป็นจริงของโลกแห่งมโนคติเท่านั้นจึงจะได้ผล อริสโตเติลซึ่งเป็นลูกศิษย์ค้านว่าไม่จริงทั้ง 2 กรณี เพราะ Virtue cannot be taught อุปนิสัยดีเป็นของสอนกันไม่ได้

หมายเหตุ Virtue โปรดอย่าแปลว่าคุณธรรมซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนิยามว่า ได้แก่ สภาพคุณงามความดี The principle of goodness ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับการได้ปฏิบัติจนเป็นนิสัยที่ตามนิยามของอริสโตเติลซึ่งต้องเรียกว่าอุปนิสัยดีจึงจะถูก

เพื่อให้เป็น Virtue หรืออุปนิสัยดีได้นั้น ความรู้อย่างเดียวไม่พอ ซึ่งตรงกับปรัชญาไทยว่าความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด อริสโตเติลกำหนดว่าจะต้องเป็นอุปนิสัยดีต้องมีองค์ประกอบให้ครบทั้ง 4 ข้อ คือ

1. ความรอบรู้ คือ รู้อย่างที่โสเครติสต้องการ ทั้งแง่บวกและแง่ลบอย่างถี่ถ้วน

2. ความกล้าหาญ มานะ อดทน ที่จะทำให้ได้ตามที่รู้

3. ความพอเพียง ไม่ขาดไม่เกิน ตามคุณภาพของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. จิตอาสา ตามความหมายของคำ dikaiosune ที่อริสโตเติลใช้ดั้งเดิมนั้นหมายถึงให้แก่ทุกคนตามสิทธิโดยธรรมชาติของเขา โดยไม่หวังผลตอบแทนอะไรทั้งสิ้น คิดว่าทำไปเพราะเป็นหน้าที่เท่านั้น ไม่มีอะไรมากกว่านั้นอยู่เบื้องหลัง ชาวโรมันเอาไปใช้ในความหมายว่ายุติธรรมตามกฎหมายจึงทำให้คำ justice ของภาษาอังกฤษมีความหมายบิดเบือนตามไปด้วย สู้คำจิตอาสาหรือจาคะของเราไม่ได้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลบรมนาถบพิตรทรงยืนยันว่าพระองค์ทรงเสนอทฤษฎีใหม่ ส่วน 1 ก็น่าจะอยู่ตรงส่วนนี้ที่ว่า ทรงแต่งเสริมการประยุกต์เรื่องนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญให้เกิดความสุขแก่มหาชนชาวสยาม (โปรดอ่านพระราชวินิจฉัย 29 พฤศจิกายน 2542)

สรุปได้ว่าสำหรับอริสโตเติลนั้น การมีความรู้อย่างเดียวไม่พอให้เกิดอุปนิสัยดีที่พึงประสงค์ แต่ต้องอบรม คำภาษาอังกฤษ education มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า e-ducare แปลว่า จูงมือ, ชักชวน, ตะล่อม จากความไม่รู้รอบรู้มาสู่ความรอบรู้ รอบคอบ มีเหตุผลของตนเอง แน่ใจและมั่นใจด้วยตนเอง (ดูพระราชวินิจฉัย 29 พฤศจิกายน 2542 และ กาลามสูตร) ภาษาละตินแปลมาจากภาษากรีกว่า matheteuo = to make a disciple of one มาจากคำ mathetes = ลูกศิษย์ ซึ่งต้องความหมายว่า จะเรียนอย่างเดียว หรือจะสอนอย่างเดียว ก็ไม่พอทั้งสิ้น แต่ต้องอบ รม บ่ม เพาะ จนกว่าจะได้นิสัยดี ตามปรัชญาของบรรพบุรุษไทย ทั้งนี้ได้รับการรับรองจากศาสนาของทุกศาสนาที่เน้นว่า ไม่ว่าสมาชิกศาสนาคันใดจะมีความรู้ท่วม

หัวเท่าใดก็ตาม ทุกคนมีหน้าที่ต้องอบรมกันและกันทุกวัน พระ ทุกวันสัปดาห์ โศก ทุก 7 – 8 วันครั้ง จนกว่าจะสิ้นชีวิต

อบรมอะไร

1. สำหรับบุคคลทั่วไป ให้เข้าใจธรรมชาติของความสุข ความสุขทั้ง 4 ระดับจนสามารถแยกความสุขแท้ซึ่งไม่มีขีดจำกัดออกจากความสุขไม่แท้ซึ่งต้องอยู่ในกรอบของความพอเพียง เป้าหมายก็คือเมื่อรับการอบรมแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมทุกคนต้องรู้สึกได้ว่าสถานภาพของตนมีบรรยากาศให้ความสุขแท้ตามความเป็นจริงได้ ซึ่งสถานภาพของแต่ละคนแยกออกได้เป็น 2 ด้านคือสถานภาพส่วนบุคคล เช่น เป็นพ่อที่เป็นสุข เป็นลูกที่เป็นสุข เป็นสามีที่เป็นสุข เป็นโสดที่เป็นสุข ฯลฯ อีกด้าน 1 ก็คือ สถานภาพในสังคม เช่น เป็นข้าราชการที่เป็นสุข เป็นพนักงานบริษัทที่เป็นสุข เป็นผู้จัดการบริษัทที่เป็นสุข เป็นปลัดกระทรวงที่เป็นสุข เป็นครู/อาจารย์ที่เป็นสุข เป็นนักศึกษา/นักเรียนที่เป็นสุข โดยส่วนหนึ่งได้รับรู้จากวิทยากร อีกส่วนหนึ่งประยุกต์ให้เข้ากรณีเฉพาะของตนเองได้ซึ่งเป็นความสามารถที่พัฒนาไปได้เรื่อยๆ และเมื่อทำได้แล้วก็อยากจะช่วยคนอื่นให้มีความสุขและตนเองก็มีความสุขมากขึ้นตามลำดับ เหมือนบัวที่โผล่พ้นน้ำแล้วก็อยากเห็นผู้อื่นโผล่พ้นน้ำเหมือนตนอีกมาก สมดังพระราชปณิธานว่ามีการพัฒนาประชาชนไปคู่เคียงกับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับสูงขึ้น (ดูพระบรมราโชวาท 18 กรกฎาคม 2517)

2. สำหรับวิทยากร ต้องผ่านการอบรมระดับบุคคลทั่วไปมาก่อน เสริมด้วยความเข้าใจ 2 ขั้นตอนของการพัฒนาตามพระบรมราโชวาท 18 กรกฎาคม 2517 รู้เรื่องกระบวนการทรงคนเพื่อเข้าใจกรอบความคิดของบัว 3/4/5 เหล่า อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับคำบรรยายให้ตรงกับความสนใจของบัวแต่ละเหล่า และใช้สำนวนภาษาที่เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้ฟังส่วนใหญ่ด้วย และเมื่อมีคำถามก็จะรู้จักตอบได้ตามกาลเทศะ โดยมีเป้าหมายว่า เมื่อจบการบรรยายแล้ว ผู้รับการบรรยายมีความพอใจที่เห็นชีวิตของตนมีความสุขได้อย่างน้อยที่ปลายอุโมงค์ แต่ก็อย่าตั้งเป้าหมายไว้เลอเลิศเกินไปและท้อใจที่ไม่เป็นไปตามคาด บางครั้งอาจจะได้เห็นบัวเหนือน้ำต้อนรับอย่างออกหน้าออกตา บางครั้งเห็นบัวปริ่มน้ำโผล่ขึ้นเหนือน้ำให้ชื่นใจ บางครั้งมีบัวกลางน้ำบ้าง บัวเหนือน้ำบ้าง และบางทีก็เจอ

บัวใต้ตมที่รบกวนอารมณ์ ก็ขอย่ำท้อใจ เพราะบัวใต้ตมนั้นถ้าปล่อยไว้อย่างนั้น เขาช่วยตัวเองไม่ได้ รังแต่จะเป็นปัญหาสังคมและสร้างความทุกข์แก่คนรอบข้าง บัวใต้ตมนั้นขอให้มาฟังเถิด อาจจะต้องฟังหลายๆ ครั้งจึงเริ่มขยับตัวขึ้นมา ขยับขึ้นเหนือน้ำได้เมื่อใดก็ลดปัญหาสังคมทันที ต้องถือว่าวิทยากรได้ทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่ อย่างหวังแต่จะชอนบัวเหนือน้ำขึ้นมานับเป็นผลสำเร็จแต่เพียงอย่างเดียว

จัดการอบรมอย่างไร

ขอเสนอให้รัฐบาลจัดหน่วยงานเฉพาะกิจสำหรับสร้างวิทยากรโดยเฉพาะ ราชบัณฑิตยสภาอาจจะทำเป็นต้นแบบก็น่าจะดี เพราะเรามีศักยภาพที่จะทำได้ทันที นอกนั้นก็ขอความร่วมมือจากสื่อต่างๆ ให้สื่อเป็นวาระแห่งชาติ หากทำได้เช่นนี้อีกไม่นาน จะแก้ปัญหาความทุจริตและปัญหาอื่นๆ ก็จะปรับแก้ได้ตามลำดับโดยไม่เปลืองงบประมาณมากนัก

สรุป

ขอรายงานผลการวิจัยความเข้าใจเรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเท่านั้น ซึ่งสรุปได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 แบ่งการพัฒนาประเทศไทยเป็น 2 ระยะ ระยะแรกต้องให้ประชาชนทั่วไปพอมีพอกินพอใช้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับระยะที่ 2 ระยะแรกได้ผ่านไปแล้วอย่างดีโดยมีความสุขแห่งมหาชนชาวสยามเป็นเป้าหมาย มีโครงการตามพระราชดำริเป็นตัวอย่าให้หน่วยงานต่างๆ ช่วยเสริมและมีพระราชดำริสโนโอกาสต่างๆ เป็นตัวอย่างการอบรมอย่างสม่ำเสมอ ประเมินได้ว่ามหาชนชาวสยามโดยทั่วไปพอมีพอกินพอใช้และส่วนหนึ่งพร้อมพัฒนาเศรษฐกิจต่อไปตามครรลองของเศรษฐกิจโลก ทำให้ประเมินสถานการณ์ได้ว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระยะที่สอง คือพัฒนาประชาชนให้พร้อมที่จะมีความสุขกับเศรษฐกิจและธรรมาภิบาลที่กำลังพัฒนาอย่างจริงจัง จึงเสนอแนะว่าต้องมีหน่วยงานสร้างวิทยากรอบรมให้ประชาชนมีความสุขได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของชีวิตแบบใหม่ โดยเตรียมวิทยากรให้พร้อมอบรมประชาชนทุกภาคส่วนให้มีความสุข คือ ให้ประชาชนใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีความสุข ข้าราชการรับใช้พลเมืองไทย

อย่างมีความสุข และข้าราชการการเมืองทำหน้าที่แทนประชาชนอย่างมีความสุขตลอดวาระที่ได้รับมอบหมาย การอบรมให้ค่อยทำตามลำดับความจำเป็น ให้บัวเหนือน้ำเป็นตัวอย่างของพลเมืองที่มีความสุข ให้บัวปริ่มน้ำมีโอกาสเป็นบัวเหนือน้ำ ให้บัวกลางน้ำขยับขึ้นมาเป็นบัวปริ่มน้ำ ให้บัวเหนือน้ำมีโอกาสปรับตัวขึ้นเป็นบัวกลางน้ำ และให้บัวได้ตมมีโอกาสปรับตัวขึ้นเป็นบัวเหนือน้ำ ไม่เป็นภาระของสังคมอีกต่อไป ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามจะปรากฏออกมาชัดเจนว่าบนผืนแผ่นดินสยามจะไม่มีใครถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแล ทั้งนี้พระราชปณิธานจะเป็นจริงตามพระราชปรีชาญาณ

โครงการที่เสนอมายังข้างต้นนี้ไม่อาจเข้าแทนโครงการดีๆ ที่ทำกันอยู่แล้ว ขอให้ดำเนินการต่อไปอย่างมีความสุข โครงการใหม่นี้เพียงแต่อาสาเข้าไปเสริมทุกโครงการดีๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นเท่านั้น และงบประมาณก็ไม่จำเป็นต้องใช้มาก เพราะเชื่อว่าจะมีวิทยากรอาสาสมัครจำนวนมากเป็นกำลังสำคัญจากเหล่าบัวเหนือน้ำที่เหนือน้ำอยู่แล้วและที่จะทยอยตามกันมาไม่ขาดสาย

เอกสารอ้างอิง

กิริติ บุญเจือ (2560). งานวิจัยเรื่องปรัชญาธรรมบาลีสถาที่สนับสนุนพระปฐมบรมราชโองการ กรุงเทพฯ.
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา